

ТАҚРИЗИ

**муқарризи расмӣ ба диссертатсияи Норбобоев Маъруфҷон Олимович
дар мавзӯи «Методикаи таълими технологияҳои иттилоотӣ дар синфҳои
ибтидой (дар мисоли мактабҳои ғайридавлатии вилояти Суғд)», барои
дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси
13.00.02 – назария ва методикаи омӯзиши парвариш (информатика,
таҳсилоти миёнаи умумӣ)**

Системаи муосири таҳсилоти миёнаи умумии Тоҷикистон дар шароити кунунии рушди ҷомеа бо нигаҳдории дастовардҳои қаблии соҳаи маорифи қишвар ва бо истифода аз имкониятҳои бавучудомадаи гузариш ба меъёрҳои байнамилалии таҳсилот тасмим гирифтааст, ки дар таълими хонандагон муносибатҳои босалоҳиятро роҳандозӣ намояд.

Зарурати гузариш аз низоми анъанавӣ, ки он дар асри XVII дар заминаи принципҳои дидактика ташаккул ёфтааст, ба муносибатҳои нави таълимӣ тамоюли объективӣ дошта, дар марҳилаи ҷаҳонишавии босуръати муносибатҳои сиёсӣ, иқтисодӣ ва иҷтимоии байни мамлакатҳо раванди ногузир мебошад.

Ба масъалаи омода намудани мутахасиссони рақобатпазир Асосгузори сулҳу ваҳдати миллӣ, Пешвои миллат, Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон мӯҳтарам Эмомалӣ Раҳмон дар Паёмҳои худ ба Маҷлиси Олии мамлакат дикқати маҳсус зоҳир менамояд. Сарвари давлат вазифаи асосии стратегияи таҳсилотро дар инкишофи сатҳи таълими технологияҳои иттилоотӣ пешниҳод карда таъкид менамояд, ки имрӯзҳо барои мо шогирдон лозиманд, ки донишу малакаи пурра барои дар оянда тарбияи насли наврас мутахасиссони соҳаи тафаккури эҷодӣ ва инчунин маълумоти ботини технологияҳои нави иттилоотӣ доштан лозиманд.

Дар ҳақиқат назария ва амалияи раванди таълими синфҳои ибтидой барои амалӣ намудани фаъолияти донишазхудкунии хонандагон истифода аз воситаҳои техникии таълим ва технологияҳои иттилотӣ бештар лозиманд.

Барои баланд бардоштани сатҳу сифати таълим дар кори тадқиқотии мазкур лозим омад, ки барномаҳои таълимии омӯзиши компьютерро тартиб дода, роҳҳои инкишофи тафаккури хонандагони синфҳои ибтидоиро зимни таълими фанни технологияи иттилотӣ баланд намоянд.

Ҳангоми коркарди консепсия ва мундариҷаи таълими технологияҳои иттилоотӣ ба хонандагони синфҳои ибтидой натиҷаҳои тадқиқоти профессор Н.В. Макарова дар соҳаи таълими технологияҳои иттилоотӣ дар мактаби асосӣ истифода шуданд, ки имконияти ноил шуданро ба сатҳи системавии фаъолияти хонандагон ҳангоми таълими технологияҳои иттилоотӣ асоснок

намуда, ба дидгоҳи объектӣ-иттилоотӣ такя менамояд. Зимни интихоби мундариҷа натиҷаҳои тадқиқотие ба назар гирифта шуданд, ки ба дидгоҳи ба объект нигаронида дар илм С. Меллор, С. Шлеер ва дигарон ва истифодаи ин метод дар таълими технологияҳои иттилоотӣ Е.В. Баранова, «Информатика. Асосҳои саводнокии компьютерӣ» Н.В.Макарова, «Информатика дар бозихо ва вазифаҳо (синфҳои 1,2,3,4)» Н.И. Суворова ва дигарон баҳшида шудаанд.

Унвонҷӯй рисолаи худро дар ҳаҷми ду боб ва нуҳ фасл таҳлилу тадқиқ намуда, дар муқаддимаи он интихоби мавзӯъ, аҳамияти дараҷаи омӯзиш, вазифа ва инчунин методи тадқиқу марҳилаҳои омӯзиши онро комилан дуруст баён намудааст.

Дар боби якум, ки «**Асосҳои психологии педагогии таълими технологияҳои иттилотӣ дар синфҳои ибтидой**» ном дошта, аз шаш фасл иборат аст, унвонҷӯй аҳамияти ҷамъиятий ва омӯзиши методикаи таълими технологияҳои иттилотӣ дар шароити иттилоотонии соҳаи таҳсилотро мавриди баррасӣ қарор додааст.

Фасли аввал «Навсозии таҳсилоти ӯмумӣ ва ҳадафҳои таълими хонандагони синфҳои ибтидой».

Навсозии таҳсилоти ибтидой дигаргунҳоро ҳам дар ташкили фазои таҳсилот бо мақсади таъмини муносибати мукаммали инфиродӣ ба хонанда, ҳам дар мундариҷаи таълим, таъмини муттаҳидшавии бештари фанҳои таълимӣ дар назар дорад. Яке аз самтҳои афзалиятнок (салоҳиятнокӣ) дар стратегияи навсозӣ рушди салоҳиятнокии хонандагон дар соҳаи иттилоотию технологӣ эътироф шудааст. Ҷараёнҳои иттилоотии афзуншаванд ва истеҳсолоти баланди технологӣ на танҳо ба иҷроқунандагони таҳассусашон маҳдуд, балки мутахassisони соҳибмâлумот, ки қобилияти аз як навъи фаъолият ба дигараш гузаштанро дошта, дорои маҳорату малакаҳои густурдаи коммуникативӣ технологияҳои иттилоотӣ мебошанд, ниёз доранд.

Фасли дуюм «Хусусияти инкишофи тафаккури мактаббачагони хурдсол».

Дар тадқиқоти психологӣ асоснок гардидааст, ки ба ҳар як марҳилаи инкишофи психикӣ муносибати муайяни дар ин марҳила муносибати кӯдак ба воқеият, намуди муайяни пешбари фаъолият хос мебошад.

Мундариҷаи зинаи «мактаби поёни»-ро дар инкишофи фардияти кӯдак чунин тавсиф намудан мумкин аст: омӯхтани таносуби хусусиятҳои ӯмумӣ ва хусусӣ, ирсиву навъии фанҳо, ҷизҳо ва падидаҳо, муносибати байни одамон, ёд гирифтани ташкили рафтори худ дар мувоғиҷат бо ин хусусият. Ба хусусиятҳои асосии хонандагони чунин синну сол мансуб дониста мешаванд: кӯшиши мувоғиқ будан ба сатҳи талаботи атрофиён, кӯшиши фаҳмидани «Ман»-и худ, имконият, сифатҳои шахсияти худ. Фаъолияти

асосй фаъолияти таълимист – аз худ кардани аломатҳо, рамзҳо, амалиёти аз лиҳози иҷтимоӣ муқарраршуда, ҳосил кардани воситаҳои муносибат бо фанҳо. Ҷанбаҳои навпайдои шахсият, ки бештар муҳиманд: *иҳтиёри будани равандҳои психикӣ, нақшаи ботинии амалиёт, рефлексияи рафтори худ, талабот ба фаъолияти пургайрати зеҳни, назорат ва худназорат*.

Фасли сеюм “Таҳлили ақидаҳои концептуалӣ ва методикаи таълими технологияҳои иттилоотӣ ба ҳонандагони синфҳои ибтидой ҳамчун марҳилаи муқаддимавии курси муттасили технологияҳои иттилоотӣ”.

Дар кишварҳои Ғарб дар оғози солҳои 80-уми асри XX компьютерҳои фардӣ, гарчанде арзишашон гарон бошанд ҳам, таҷхизоти оди маишӣ гардианд. Дар кишвари мо чунин компьютерҳо 8-10 сол дертар компьютерҳои оммавӣ шуданд. Дар давраи ҷорӣ намудани фанни нави мактабӣ «Асосҳои информатика ва техникаи ҳисоббарор» дар соли 1985 танҳо мутахассисоне, ки захираҳои марказҳои ҳисоббарориро истифода мебурданд, оид ба имконияти компьютерҳо тасаввурот доштанд. Қайд бояд кард, ки ба мактаббачагони болаёқат таълим додани асосҳои барномасозӣ дар марказҳои бузурги донишгоҳии кишвар аз оғози солҳои 60-ум ибтидо гирифт. Шуури омма ба давраи нави иттилоотӣ ҳоло омода набуд, аксарияти одамон пештар калимаи «технологияҳои иттилоотӣ»-ро ягон бор нашунида буданд. Чунончи яке аз асосгузорони информатикаи мактабӣ Ершов А.П. қайд мекунад, инкишофи таърихии технологияҳои иттилоотии мактабӣ дар пайи инкишофи умумии техникаи ҳисоббарор ва таъминоти математикии он сурат гирифта, аз он як насл ақиб мемонад.

Фасли ҷорум “Мафҳум ва тавсифи умумии технологияҳои иттилоотикунонии раванди таълим ва воситаҳои он”.

Барои фаҳмидани нақши технологияҳои иттилоотӣ дар таҳсилот моҳияти ин мафҳумро дақиқ бояд кард. «Технологияҳои иттилоотӣ - маҷмӯи донишҳо оид ба тарзу воситаҳои кор бо захираҳои иттилоотӣ ва роҳҳои ҷамъоварӣ, коркард ва интиқоли иттилоот барои ба даст овардани маълумот дар бораи объекти омӯхташаванда» (И.Г.Захарова). Технологияи иттилоотӣ - технологияи педагогӣ, ки тарзҳои маҳсус, воситаҳои барномавӣ ва техникиро (кино, воситаҳои аудиоӣ ва видеоӣ, компьютерӣ) барои кор бо иттилоот фаро мегирад. Технологияҳои компьютерӣ - воситаҳои ёрирасон дар раванди таълим, зеро интиқоли иттилоот - интиқоли донишҳо нест.

Фасли панҷум “Ҳусусиятҳои психофизиологӣ ва самтҳои пропедевтии таълими технологияҳои иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой”.

Синни хурди мактабӣ - оғози ҳаёти мактабӣ, ки кӯдак ба он ворид гардида, мавқеи ботинии мактаббача, ангезиши таълимиро қасб менамояд. Фаъолияти таълимӣ барои ӯ асосӣ мешавад. Дар тӯли ин давра дар кӯдак

тафаккури назариявӣ инкишоф мейбад; ў донишҳо, маҳорат ва малакаҳоро ба даст оварда, пойгоҳи заруриро барои омӯзиши минбаъда ҳосил менамояд. Аммо аҳамияти фаъолияти таълимӣ бо ин маҳдуд намегардад, ба натиҷабаҳши он рушди шахсияти мактаббачаи хурдсол вобаста мебошад.

Фасли шашум “Фарҳанги иттилоотии хонандагони синфҳои ибтидоӣ - қисми ҷудонопазири натиҷаи таҳсилот”.

Иттилоот - донишҳо мебошанд. Инсон метавонад бо иттилоот корҳои зеринро анҷом дихад: нигоҳдорӣ, коркард ва интиқол. Инҳо равандҳои асосии иттилоотӣ мебошанд.

Зери *фарҳанги иттилоотӣ* маҳорати ҳадафмандона кор кардан бо иттилоот (чустучӯй, интихоб, оғаридан ва интишор додан) ва истифодаи он барои қабул намудан, коркард ва интиқоли он бо воситаҳои иттилоотикунӣ ва технологияҳои иттилоотӣ фахмида мешавад.

Боби дуюм **“Тавсифи методикаи пешниҳодшуdae таълими технологияҳои иттилоотӣ ва таҳлили натиҷаҳои он”** ном дошта, аз се фасл иборат аст ва метавон гуфт, ки қисмати муҳими тадқиқотии унвонҷӯй ба шумор меравад, зоро таҷрибаҳои педагогӣ ва натиҷагириҳои ҳадафҳои гузашташудааш дар ҳамин фасл инъикос ёфтаанд.

Дар фасли якум **“Хусусиятҳои асосии методикаи таълими технологияҳои иттилоотӣ”** аз тавсифи методикаи муаллифии таълими технологияҳои иттилоотӣ бо фарогирии принсипҳои интихоби мӯҳтаво, интихоби методҳо, тарзҳо, шаклу воситаҳои таълим, соҳтори коркардшудаи дарс иборат аст. Дар ин фасл ҳамчунин аз санчишгузаронии амалии методика, аз ҷумла, санчиши озмоиши фарзияи тадқиқот тавсиф ёфтааст. Баҳои экспертии методика аз ҷониби омӯзгорони соҳибтаҳассуси технологияҳои иттилоотӣ оварда шудааст.

Дар фасли дуюм **“Санчиши таҷрибавию озмоишии методикаи таълимӣ технологияҳои иттилоотӣ”** марҳилаи мутобиққунандаи таълим дар соли таҳсили 2016-2020 дар мактабҳои гайридавлатии вилояти Суғд гузаронида шуд. Ин марҳиларо дар соли таҳсили 2016-2017 синфҳои 1-Б ва 2-Б аз рӯи барномаи якхела гузаштанд. Дар синфи 2-Б мувоғиқ ба маҳорати ташаккулёфтаи умумитаълимӣ, таҷрибаи ҳаётии бештари хонандагон ва ғайра талабот баландтар буданд.

Бо ёрии пурсиши бевосита муносибат ба фанни нав, ташаккули ангезиш ба омӯзиши он муайян гардид. Пурсиш аз ду қисм иборат буд: бевосита - аз рӯии пурсишномаи 1А «Муносибат ба фан ва дарси технологияҳои иттилоотӣ» ва инъикоскунанда - аз рӯии пурсишномаи 1Б.

Дар фасли сеюм “**Натиҷаҳои татбиқ ва дурнамои инкишофи методикаи пешниҳодшуда**” доираи масъалаҳои баррасишаванда омӯхта шудаанд, ки ба гурӯҳҳои зерин муттаҳид намудан мумкин аст:

- муҳокимаи мундариҷаи аҳамияташ умумии қисми асосии курс бо тамоюл ба амсиласозӣ ҳамчун самти калидӣ барои ташаккули ҷаҳоншиносиӣ ва рушди тафаккур ҳангоми дарсҳои технологияҳои иттилоотӣ дар маҷмӯъ, аз он ҷумла, дар мактаби ибтидой;
- тамоюл ба муносибати объектӣ-иттилоотӣ ҳамчун пайравӣ ба самтҳои муосири инкишофи технологияҳои иттилоотӣ;
- аз курси пропедевтиӣ ба асосӣ мавқуф мондани ташаккули малакаҳои кори бевосита дар компјутер;
- тамоюл ба таълими курс аз ҷониби омӯзгорони синфҳои ибтидой бо мақсади амалисозии пурратари робитаҳои байнифаниӣ бо фанҳои дигари мактаби ибтидой.

Саҳми шаҳсии довталаҳ. Натиҷаҳо ва мӯҳтавои асосии нашршудаи диссертатсия, ки ба ҳимояи пешниҳод гардидаанд, саҳми шаҳсии муаллифро муаррифӣ менамоянд. Бо тадқиқоти мазкур муаллиф дар раванди татбиқи технологияҳои иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой саҳми муайян гузоштааст. Хулоса ва тавсияҳое, ки дар тадқиқоти диссертатсионӣ таҳия гардидаанд, маҳсули афкори шаҳсии муаллиф мебошанд.

Таъииди диссертатсия, интишори натиҷаҳои диссертатсия ва иттилоот оид ба истифодаи натиҷаҳои он. Мӯҳтавои диссертатсия дар маҷаллаҳои илмии тақризшавандай КОА назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон (4-то), дар дигар маҷаллаҳои илмию маводҳои конференсияҳо (5-то) ва як дастури таълимиӣ дар тамоми тӯли тадқиқот ба нашр расонида шуда, дар вебсафҳаҳои интернетӣ ҷойгир карда шудаанд. Аз рӯйи натиҷаҳои диссертатсионӣ дар конференсияҳои илмиӣ ва илмию методии байнамилалӣ, ҷумҳурияйӣ, дохилидонишгоҳӣ ва семинарҳои омӯзгорони ҷумҳурӣ маърӯзаҳои илмиӣ барпо гардида, мавриди муҳокимаи мутахассисони соҳа қарор дода шудаанд. Кори диссертатсиониро дар раванди таълими синфҳои ибтидой истифода кардан мумкин аст.

Ҳаҷми умумии диссертатсия аз 195 саҳифаи матни компьютерии бо ёрии протессори матни Microsoft Word ҳарфчинишуда иборат буда, 15 расму диаграмма ва 11 ҷадвалро дар баргирифтааст. Рақамгузории расму ҷадвалҳо барои ҳар ду боби диссертатсия умумӣ мебошад. Рӯйхати адабиёт фарогири 192 номгӯй мебошад. Дар охири диссертатсия хулосаҳо ва баъди рӯйхати ададбиёт замимаҳо оварда шудаанд. Замимаҳо асосан аз санадҳои татбиқи натиҷаҳои диссертатсия иборатанд.

Натицаҳои илмии тадқиқоти диссертационии мазкур бо робитаҳои байниҳамдигарӣ ва ягонагии дохилии диссертатсия шакл гирифта, дар доираи назарияи методикаи таълим, педагогика ва технологияи иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой, ки фарогири масъалаи муносабати босалоҳият дар таҳсилот мебошанд, дар рушди методикаи таълими фанҳои технологияи иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой саҳми босазо гузашта метавонанд. Тасдиқи асоснокии нуктаҳои калидии илмӣ ва хулосаҳои рисолаи диссертационӣ бар пояи методологияи таҳлили системавӣ, концепсияи илмии ташхиси педагогӣ, технологияи компьютерӣ, технологияи иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой ва баргузории озмоишӣ пойбарҷо мебошанд.

Дар матни диссертатсия маводи муаллифони дигар ва ҳиссаи ҳаммуаллифон танҳо тавассути истинодоварӣ истифода гардидааст. Дар диссертатсия ягон маълумоти сирри давлатӣ доштаи соҳаи технологияҳои иттилоотӣ ё иттилооте, ки паҳнкунии он тибқи қонунгузории Ҷумҳурии Тоҷикистон манъ аст, мавриди истифода қарор нагирифтааст. Автореферат ва натицаҳои илмӣ бо эътимоди кофӣ мӯҳтавои тадқиқоти гузаронидашуда ва дарунмояи асосии диссертатсияро инъикос мекунанд. Мазмуну мӯҳтавои рисолаи диссертационӣ бо авторефератҳо ва аннотатсияҳои он, ки ба забони давлатии тоҷикӣ, забонҳо русӣ ва англисӣ таълиф гардидаанд, мувофиқати комил дошта, мундариҷаи корро якҷоя бо мақолаҳои таълифнамудаи ӯнвонҷӯй пурра инъикос мекунанд.

Дар диссертатсия ва автореферат, ҳангоми пурра омӯхтан ва навиштани тақризи мазкур, дар баробари муваффақиятҳои зиёд баъзе нуктаҳои баҳсталаб ба назар мерасанд, ки ислоҳи минбаъдаи онҳо боиси боз ҳам баланд гардидани сатҳу сифати пажӯҳишоти оянда хоҳад буд. Ба сифати эродҳои тавсиявӣ чанд нуктаро таъкид кардан ба манфиати кор хоҳад буд:

1. Муҳақиқ дар рисола баъзе вожаҳои нофаҳмро истифода бурдааст.
2. Ӯнвонҷӯй ба корҳои илмӣ-тадқиқотии олимони ватанӣ кам таваҷҷӯҳ кардааст, хуб мешуд, ки корҳои методии олимон ва методистони ватаниро бештар истифода мебурд ва бо олимони хориҷа муқоиса мекард.
3. Аз тарафи олимон ва барномасозони ватанӣ ва хориҷа номѓӯйи зиёди барномаҳои компьютерӣ, масалан барои арзёбии дониши хонандагон, соҳта шудаанд. Мувофиқи мақсад меҳисобем, ки кадоме аз онҳоро барои раванди таълим дар синфҳои ибтидой истифода бурдан мумкин аст, нишон дода мешуд.
4. Ҳам дар автореферат ва ҳам дар рисола баъзе хатоҳои услубӣ ва техникӣ ба назар мерасанд.

Тавре қайд кардем, эродҳои овардашуда ҷузъӣ, тавсиявӣ ва ислоҳпазир буда, ба арзиши илмӣ-назариявӣ ва амалии рисолаи диссертационӣ таъсири манфӣ надоранд ва арзиши диссертатсияро кам намекунанд.

Ҳамин тарик, диссертатсияи Норбобоев Маъруфҷон Олимович дар мавзӯи «Методикаи таълими технологияҳои иттилоотӣ дар синфҳои ибтидой (дар мисоли мактабҳои ғайридавлатии вилояти Суғд)», ки барои дарёфти дараҷаи илмии номзади илмҳои педагогӣ аз рӯйи ихтисоси 13.00.02 – Назария ва методикаи омӯзишу парвариш (информатика, таҳсилоти миёнаи умумӣ) ба ҳимоя пешниҳод шудааст, кори байтномрасидаи мустақили илмӣ-тадқиқотии таҳассусӣ буда, ҷавобгӯй ба ҳама меъёрҳои «Тартиби додани дараҷаҳои илмӣ ва унвони илмӣ (дотсент, профессор)» (Қарори Ҳукумати ҶТ, №505 аз 26.11.2016) омода гардида аст. Ба тамоми талаботи Комиссияи олии аттестационии назди Президенти Ҷумҳурии Тоҷикистон ҷавобгӯй аст ва муаллифи он - Норбобоев Маъруфҷон Олимович сазовори дараҷаи илмии матлуб мебошад.

Муқарризи расмӣ:

номзади илмҳои педагогӣ, дотсенти
кафедраи технологияи информатионӣ
ва коммуникатсионии Донишгоҳи
давлатии омӯзгории Тоҷикистон
ба номи Садриддин Айнӣ

Назаров Аҳтам Пулотович

Имзои Назаров А.П.-ро тасдиқ мекунамарҳо
Сардори Раёсати кадрҳо ва корҳои маҳсуси
ДДОТ ба номи С. Айнӣ

Д.К. Назаров

Тел: 91-962-4444, 93-516-6101, E-mail: ahtam_69@mail.ru